מדרש אגדה — וארא

וידבר אלהים אל משה. אין אלהים אלא דיין, שנאמר אלהים לא תקלל (שמות כב כז), מלמד שהקב"ה ישב עם משה בדין, על שאמר למה הרעותה לעם הזה. נכנסה סנגוריא ולמדה עליו זכות, שנאמר ויאמר אליו אני ה' ואין ה' אלא לשון רחמים, שנאמר ה' ה' אל רחום וחנון וגו' (שם לד ו): וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם. אמר הקב"ה למשה כמה פעמים נגליתי להם ולא אמרתי ששמי ה', כמו שאמרתי לך, ולא הרהרו אחרי ואחרי מדותי, אמרתי ליעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו' (בראשית כח יג). ואחר מיכן ביקש מקום לנטוע בו אהלו, ולא מצא, עד שקנה במאה קשטה, ולא הרהר אחרי. אמרתי לאברהם [כי את כל] הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך [עד עולם] (בראשית יג טו), ואחר מיכן בא לקבור את שרה ולא מצא מקום, עד שקנה בדמים יקרים. וכן יצחק שחפר בארות המים ולקחום ממנו, ולא הרהרו אחרי, ואתה תחלת אשר נגליתי עליך, אמרת לי מה שמך, וסוף אמרת לי ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה (שמות ה' כג), מיד נטל עליו את הדדין, כדי שלא יכנס לארץ: ד"א וארא אל אברהם וגו' באל שדי. כלומר עשיתי להם כמה נסים ושדי שאני הצלתי אותם מיד אויביהם ולא הרגתי את שונאיהם שהצלתי את אברהם מיד פרעה ואת יצחק מיד אבימלך ואת יעקב מיד לבן: ושמי ה' לא נודעתי להם. שלא עשיתי נקמה בהם, שכל מקום שנאמר שמי זהו נקמה, שנאמר לכן [הנני מודעם] בפעם הזאת וגו' [וידעו כי שמי ה'] (ירמי' מז כא), זהו נקמה, שכך אמר הקב"ה אם בימי הנביאים סבלתי אתכם, עכשו אני עושה נקמה בכם: לכן אמור לבני ישראל. ואין לכן אלא לשון שבועה, שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי וגו' (ש"א ג יד), הלך משה ואמר אליהם כך, שנאמר וידבר משה כן אל בני ישראל וגו': מקוצר רוח. שאותו הדור מחוסרי אמנה היו, והיו אומרים כי קצרה יד ה' מהושיע, ונתחברו אל עובדי ע"ז: ומעבודה קשה, כמשמעה. אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים כל ישראל לא שמעו אלי ועובדין ע"ז, ואיך ישמע אלי פרעה: ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים. עשה אותם שווים, אמר להם הקב"ה חלקו כבוד למלך שאני רוצה לעשות בו דין, לפיכך נהג משה בו כבוד שאמר לו פן יפגענו בדבר או בחרב, שהיה צריך לומר פן יפגעך, אלא שנהג בו דרך כבוד: פוטיאל. זה יתרו. ולמה נקרא שמו פוטיאל שפלטו אל מע"ז: ד"א שהיה מפטם עגלים לע"ז. ושבע שמות נקראו, יתרו, פוטיאל, יתר, רעואל, חובב, חבר, קיני: הוא אהרן ומשה. מלמד שאין זה גדול מזה:

ראה נתתיך אלהים לפרעה. למי שעשה עצמו אלהים, הודיעו שאינו כלום, הריני עושה אותך אלהים עליו: ד"א ראה נתתיך אלהים לפרעה. לך והפרע ממנו והביא עליו עשר מכות: ד"א ראה נתתיך אלהים לפרעה. אמר לו הקב"ה לא בשביל שעשיתיך אלוה, תהא רוחך גסה, שאין אתה אלוה אלא לפרעה: אתה תדבר וגו'. על ידי שניהם נעשו כל הדברים, שנאמר ומשה ואהרן עשו וגו' (שמות י"א י'), אמר לו משה אתה אומר ואני אקשה, מיד השיבו הקב"ה למע רבות מופתי: כי ידבר אליכם פרעה. אין דיבור אלא לשון קושי, כמו שנאמר דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות (בראשית מ"ב ל'): תנו לכם מופת. אמר הקב"ה עד שלא תלכו אצלו אני אומר לכם מה שעתיד לשאול: ואמרת אל אהרן. והוא יעשה הדברים הללו, אבל (הוא) [אתה] עומד כנשיא וגוזר על הזקנים והם עושין: ויבא משה ואהרן. היה [ראוי] לאהרן שיכנס תחלה, לפי שהוא גדול ממנו בשנים, ומפני מה נכנס [משה] תחלה, מפני שהוא גודל בארץ מצרים, ובעיני עבדי פרעה, עשו כל המופתים לפניו ולא השגיח אמר כך הוא כחו של אלהיכם, מכאן יצאו כשפים לכל העולם: ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים וגו'. מלמד שלא קרא אלא לתינוקות ולנערים בני ד' או בני ה' שנים: בלהטיהם. מעשה כשפים. בלטיהם (פסוק כ"ב), מעשה שדים: ונס גדול נעשה במטה, שאלמלא בלע תנין את התנינים, היו אומרים כך דרך התנינים לבלוע זה את זה, אלא הנס הגדול שנעשה מטה, ובלע את מטותם, דכתיב ויבלע מטה אהרן את הטותם, ואילו היה עושה אדם [חבילות] מכל אותם המטות, ר"ל כל מטות שהיו מביאים מכל צד, היה המטה בולע אותם. ולא היה עבה יותר ממה שהיה, וכשראה פרעה כך, תמה וברח מכסאו, אמר שמא משה

או אהרן יאמרו למטה שיבלעני ויבלע כסאי. מיד יבלעני, לכך ברח, וכשהיה משה יוצא מעם פרעה, היה פרעה הרשע אומר אם יבא משה פעם אחרת אנכי אהרגנו. וכשהיה משה נכנס [נעשה] פרעה אלם בשעה שהוא רואה המטה בידו של משה: לך אל פרעה בבקר. ולמה יוצא הוא למים, לפי שהיה עובד למים, ולכך לקה המים תחלה, ולמה נהפכו לדם, לפי שהיו מונעים בנות ישראל מלטבול, שלא יטהרו מנדותם: קח (את) מטך. כי הנסים רובם לא נעשו כי אם במטה: ועל כל מימי מצרים. אפילו מה שבקיתון ובתוך האבנים ובעצם ואפילו מה שרוקק המצרי היה דם: וימלא שבעת ימים. מלמד שלא היה בין מכה ומכה אלא שבעת ימים שלא היתה המכה משמשת יותר:

ותעל הצפרדע. צפרדע אחת היתה והיו מכים אותה ומתזת נחלים נחלים. ועוד שהיתה הצפרדע מקרקרת מבחוץ וחברתה עונה לה מבטן המצרי, וכשהיו טוחנין את הסם היה מתמלא מן הצפרדעים, וכשהתפלל משה רבינו ע"ה נתנערו מן היבשה: רק ביאר תשארנה. ועדיין מחבלות את המצרים: כנים. למה. מפני שישראל שמו אותם המצריים מכבדי חוצות ושווקים, לכך נהפך עפרם לכנים. ולא היה שם עפר, שנאמר כל עפר הארץ היה כנים וגו' (פסוק י"ג): ולא יכלו. החרטומים להוציא את הכנים. לפי שאין השד יכול בראות בריה פחותה מכעדשה: אצבע אלהים. המתינו לו, עדיין לא הכה אתכם כי אם באצבע, וכשיכה אתכם ביד אזי תראו, שנאמר את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים (שמות י"ד ל"א): ואלו שלשה מכות הללו למה היו על ידי אהרן, לפי שאמר הקב"ה למשה המים שהגין עליך כשהושלכת ליאור, ועפר שהגין עליך כשהרגת את המצרי וטמנתהו בחול, והצפרדע שהוא מן המים, דין הוא שלא תהיה כפוי טובה, לפיכך לא לקו על ידי משה אלא על ידי אהרן: השכם בבקר והיצב וגו'. לפי שאותו הרשע משתבח ואומר שאינו יוצא לנקביו שהוא אלוה, לכך אמר הנה יוצא המימה בהשכמה והוצרך לגדולים, מיד משה הלך ואחזו, אמר לו הנח לי שאעשה צרכי, ואחר כך אדבר עמך, אמר לו וכי יש אלוה שהוא צריך לנקביו, אמר לו וכי אני אלוה, אמר לו אם אין [אתה] אלוה ולמה תשבח עצמך בזה, אמר לו ולפני [מי] משבח עצמי, אמר לו לפני המצרים, אמר לו אותם שוטים הם ואינם בחשבון בני אדם, כי אם בחשבון חמורים, שנאמר אשר בשר חמורים בשרם (יחזקאל כ"ג כ'): ויבא ערב כבד ביתה פרעה וגו'. למה, לפי שהתחיל בעצה תחלה, לפיכך באו תחלה בביתו ואחר כך בבית עבדיו. ולמה הביא להם ערוב לפי שהיו אומרים לישראל לצוד להם מיני חיות דובים ואריות ונמרים, לכך הביא עליהם הקב"ה [חיות מעורבבות] והיה להם ידים מלאים ארס, והיו פותחים את הדלתות: ולמה הביא להן דבר, מפני ששמו ישראל רועי צאן ובקר בהרים ובמדברות, כדי שלא יפרו וירבו, אמר להם הקב"ה אני אביא עליכם רעה גדלה, מיד הנה יד ה' הויה במקנך וגו' דבר כבד מאד:

וישלח פרעה והנה לא מת וגו'. אפילו בהמה שחצייה של מצרי וחצייה של ישראל לא מתה: שחין. למה. מפני שהיו משעבדין את ישראל ולא היו מניחין איתם שעה אחת כדי לגרד את עצמם מעבודה קשה: ד"א שחין למה, מפני ששמו את ישראל בלנין מחמי חמין, לפיכך נידונו בשחין: ויזרוק אתו משה השמימה. נס גדול נעשה בחפניו של משה שהחזיק ד' (פנים), [חפנים] מכאן מצינו שהמועט מחזיק את המרובה: פורח באדם. יבש מבחוץ ולח מבפנים: לפני משה מפני השחין. מכאן שלא היו יכלו החרטומים לעשות כמעשה משה: הנני ממטיר (לכם) כעת מחר. סרט לו סריטה בכותל ואמר כשתבא השמש בכאן מחר יהיה ברד אשר לא היה כמוהו: הירא את דבר ה'. זה איוב: ואשר לא שם לבו. זה פרעה: ויט משה את מטהו וגו' וה' נתן. וה' הוא ובית דינו: ויהי ברד ואש. ואם המצרי היה יושב נכוה באש, וכשהיה עומד נכוה באש: כי אפילת הנה. פלאים עשה הקב"ה בהם, וכיון שראה כך, אמר חטאתי לה', וכששמע משה כן מיד ויצא משה מעם פרעה את העיר ויפרוש כפיו אל ה': ומטר לא נתך ארצה. [תלאן ברפיון] ואימתי ירד בימי יהושע על האמוריים, דכתיב וה' השליך עליהם אבנים גדולים מן השמים (יהושע י' י"א): וירא פרעה כל חדל וגו. אוי לרשעים כל זמן שהם בצרה מכניעים את עצמם, אבל אם השעה עוברת וחוזרת, חוזרין לקלקולם: